

PROIECTUL *CORPUSULUI BALADEI POPULARE* ÎN EPISTOLARUL DUMITRU CARACOSTEA – ION MUȘLEA

Cosmina TIMOCE-MOCANU*

Abstract

The present paper concerns an important project of Romanian Folklore studies, namely *The Corpus of the Romanian Ballad*, as reflected in letters written between 1947-1965 by professor Dumitru Caracostea, the president of The Folklore Commission of the Romanian Academy, and Ion Mușlea, the founder of The Folklore Archive of the Romanian Academy. We are pursuing the following aspects: the dynamics of the institutional structures in charge of folklore research between 1947-1949, professional networks within the discipline at that time, the main texts and theories elaborated by the two authors during the correspondence.

Keywords: Ion Mușlea, Dumitru Caracostea, the Folklore Archive of the Romanian Academy, the Folklore Commission of the Romanian Academy, correspondence.

Cuvinte-cheie: Ion Mușlea, Dumitru Caracostea, Arhiva de Folclor a Academiei Române, Comisia de Folclor a Academiei Române, corespondență.

În contextul aniversării a nouă decenii de la înființarea Arhivei de Folclor a Academiei Române, restituirea unor pagini din corespondența dintre Dumitru Caracostea și Ion Mușlea reprezintă un bun prilej de reflecție asupra rostului pe care l-a avut și-l are această instituție în peisajul cultural românesc, asupra proiectelor sale de cercetare și asupra destinului intelectual al fondatorului ei.

În formula în care-l încredințăm acum tiparului, precedat de câteva comentarii, schimbul epistolar dintre cei doi folcloriști cuprinde nouă scrisori, grupate după autori, respectând, în interiorul fiecărei categorii, ordinea cronologică a expedierii; de asemenea, republicăm un *addendum*, intitulat *Plan de lucru pentru alcătuirea unui „Corpus al Baladei populare”*¹, anexat de Dumitru Caracostea scrisorii din

---

* Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca – România.

¹ Publicat inițial în „Buletin informativ, științific și administrativ” al Consiliului Național de Cercetări Științifice, an I, nr. 1, 1948, p. 137-143 – cf. Dumitru Caracostea, *Esquisse d'une typologie de la ballade populaire roumaine*, în „Langue et littérature”, IV, 1948, p. 5-11, versiune tradusă și reprodușă în *Poezia tradițională română*. Ediție critică de Dumitru Șandru. Prefață de Ovidiu Bârlea, vol. II, București, Editura pentru Literatură, 1969, p. 380-387.

11 iunie 1947 și reprodus după dactilograma originală, păstrată în Mapa 1660 din Fondul de Manuscrise al Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române” (IAFAR).

În urma unui efort de descifrare considerabil², scrisorile expediate lui Mușlea, șapte la număr (o dactilogramă și șase epistole olografe), au fost transcrise după originalele păstrate în Fondul de Corespondență al IAFAR. Din același fond fac parte rândurile destinate lui Caracostea la 6 martie 1963, iar dactilograma scrisorii-raport, pe care acesta o primește, în mai 1948, în calitate de președinte al Comisiei de Folclor Literar a Academiei Române, se păstrează în Mapa 1662 din Fondul de manuscrise al IAFAR.

Atât logica subsecventă dialogului epistolar, cât și conținutul unora dintre scrisorile restituite, ne indică faptul că dimensiunile reale ale corespondenței trebuie să fi fost altele. Un argument în sprijinul acestei idei îl oferă chiar paragraful introductiv al primei scrisori a lui Caracostea, formulată ca un răspuns la două epistole ale folcloristului clujean, din 30 aprilie, respectiv, 9 mai 1947. În plus, un studiu al cercetătorului Alexandru Dobre³ citează pasaje ample dintr-un document alcătuit de Mușlea la 10 ianuarie 1947 și păstrat în dosarele administrative ale Consiliului Național al Cercetării Științifice (CNCS) din Arhiva Academiei Române, dosare pe care rămâne să le cercetăm într-un viitor apropiat.

În pofida caracterului fragmentar al epistolarului restituit, acesta își păstrează, totuși, un loc special în cadrul corpusului de scrisori primite și expediate de ctitorul Arhivei clujene, din cel puțin trei motive.

Un prim motiv îl constituie *importanța temelor* pe care le acroșează aceste câteva scrisori și la care vom reflecta în paginile următoare: dinamica structurilor instituționale academice însărcinate cu cercetarea folclorului în anii 1947-1949, viziuni teoretico-metodologice ale perioadei și strădanii depuse pentru a le transpune în practică cu rezultate mai mult sau mai puțin palpabile, rețele profesionale active în interiorul disciplinei la acea dată, texte în lucru sau publicate de cei doi autori, de-a lungul intervalului de corespondență.

² Însuși destinatarul lor, Ion Mușlea, a întâmpinat dificultăți în deslușirea unor pasaje din ultimele două scrisori, așa cum o dovedesc notițele cu încercări de descifrare, precum și scrisoarea Luciei Protopopescu, adresată lui Ion Mușlea la 24 ianuarie 1966: „Referitor la scrisoarea de descifrat, afară de o lectură nesigură, restul se aseamănă cu notarea Dv. Profesorul aproape nu vedea la acea dată și se remarcă, totuși, voința de a comunica prin scris cu Dv. În ultimii doi, trei ani, deși foarte greu, nu a încetat să citească, să se ție la curent, să lucreze”.

³ Al. Dobre, *Comisia de Folclor a Academiei Române, 1946-1948*, în „Memoriile Comisiei de Folclor”, tom III, 1989, p. 91-128.

Un al doilea aspect care singularizează acest epistolar îl reprezintă *relația cu totul aparte dintre cei doi corespondenți*, o relație care a debutat tensionat, cu neîncredere și chiar ostilitate, dar a evoluat înspre o solidaritate profesională rar întâlnită, o adâncă admirație reciprocă și o caldă prietenie. În al treilea rând, epistolarul în discuție are *privilegiul de a fi intens comentat* în textul memorialistic *Din activitatea mea de folclorist*, semnat de Ion Mușlea⁴, precum și în scrisorile adresate acestuia din urmă de Lucia Protopopescu⁵, fiica profesorului bucureștean.

Totodată, corespondența restituită acum suportă numeroase relaționări cu câteva dintre lucrările lui Dumitru Caracostea⁶ și pot fi puse în context prin apelul la studii semnate de Ovidiu Bârlea⁷, Alexandru Dobre, Ion Cuceu⁸ și Ion Alexandru⁹.

*

În debutul acestui epistolar, Dumitru Caracostea era președinte al Secțiunii Literare, dar și al Comisiei de Folclor a Academiei Române, care, între anii 1946 și 1948, a funcționat în subordinea CNCS. Înființat în contextul unor măsuri complexe de reorganizare a Academiei Române¹⁰, acest Consiliu era gândit de inițiatorul său, Dimitrie Gusti, încă din 1942, drept o structură instituțională care să conjuge activitatea secțiunilor academice în scopul de a realiza „cercetări și studii pe teren

⁴ Ion Mușlea, „Din activitatea mea de folclorist. Contribuții la cunoașterea mișcării folclorice românești între anii 1925-1965”, în vol. *Arhiva de Folclor a Academiei Române. Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare, 1930-1948*. Ediție critică, note, cronologie, comentarii și bibliografie de Ion Cuceu și Maria Cuceu. Prefață de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2005, p. 174-185.

⁵ Păstrată în Fondul de Corespondență al IAFAR.

⁶ Cf. Dumitru Caracostea, „Un examen de conștiință literară în 1915”, în *Scrieri alese*. Ediție, prefață și note de Mircea Anghelescu, vol. I. *Critică și istorie literară*, București, Editura Minerva, 1986, p. 83-184; Idem, *Poezia tradițională română*, vol. I-II, București, Editura pentru Literatură, 1969; Dumitru Caracostea, Ovidiu Bârlea, *Problemele tipologiei folclorice*, București, Editura Minerva, 1971.

⁷ Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 477-493.

⁸ Ion Cuceu, „Corpusul folclorului românesc. Deziderate și realități”, în vol. *Probleme actuale în studierea culturii tradiționale*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 87-170.

⁹ Ion Alexandru, „Comparatismul”, în Sabina Ispas, Nicoleta Coatu (coord.), *Etnologie românească*, vol. I. *Folcloristică și etnomuzicologie*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 193-261.

¹⁰ Detalii despre organizarea și funcționarea Consiliului Național de Cercetări Științifice la Al. Dobre, *art. cit.*, p. 95-104.

național pentru *cunoașterea totală a Națiunii Române, dinlăuntrul și din afara granițelor, oriunde se află viața românească*¹¹.

Participând la dezbaterile premergătoare înființării acestei structuri, Caracostea alcătuiește, la 2 februarie 1945, un program al Comisiei de Folclor, invocând și apărând o întreagă tradiție de cercetare academică a „laturei sufletești a poporului român”, apoi pledând convingător pentru dezvoltarea folclorului – sub denumirea de *demologie* – ca disciplină autonomă, cu metode, tehnici și instrumente de lucru moderne, demnă de a fi așezată „în fruntea disciplinelor care vor să exploreze și să lămurească viața poporului”¹².

În această logică, profesorul Caracostea stabilește două mari obiective pe care CNCS este chemat să le îndeplinească, prin intermediul Comisiei de Folclor. Primul îl reprezintă, în linia deschisă de Ovid Densusianu¹³, „inventarierea materialului folcloric răspândit în periodicele noastre”¹⁴, „adunat timp de un secol și rânduit pe regiuni”, operațiune absolut necesară spre „a ne da seama de modificările întâmplare și de factorii care au contribuit la aceste modificări”¹⁵, pentru stabilirea „morfologiei aspectelor și răspândirii lor geografice”¹⁶. Odată finalizată această etapă de repertoriare bibliografică, faza următoare ar reprezenta-o studierea nivelului estetic al creației populare tipologizate, încât „geografia și istoria motivelor populare devin un cadru pentru valorificarea lor estetică”¹⁷.

Al doilea obiectiv formulat de Caracostea în programul Comisiei de Folclor drept „imperativ al vremii” era alcătuirea unui *Corpus al poeziei populare românești*, prin care Academia Română ar da „o lucrare hotărâtoare în ceea ce privește cunoașterea vieții noastre sufletești; iar străinii vor avea la îndemână un material autentic pentru valorificarea însușirilor creatoare ale acestui popor”¹⁸.

După aprobarea înființării Comisiei de Folclor, în primăvara anului 1946, pașii organizatorici pe care i-a întreprins Dumitru

¹¹ Dimitrie Gusti, *Propunerea înființării Consiliului Național de Cercetări Științifice*, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 99.

¹² Dumitru Caracostea, *Pentru un corpus al poeziei populare*, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 106.

¹³ Cf. Ion Cuceu, *art. cit.*, p. 120-131.

¹⁴ Dumitru Caracostea, *Pentru un corpus...*, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 106.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 107.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 108.

Caracostea, încercând să-și pună în practică programul, au fost determinanți pentru destinul intelectual al lui Ion Mușlea și al instituției pe care o întemeiase.

Astfel, în ședința plenară a Academiei Române din 8 iunie 1946, profesorul Caracostea a supus dezbaterii și votului două dintre hotărârile Secțiunii Literare pe care o conducea, aprobate în ședințele din 15, respectiv 23 mai 1946. Prima prevedea ca „Arhiva de Folclor să fie adusă în Capitala țării, așa cum cer congresele străine de folclor, de pildă cel de la Lund”, fără ca această strămutare să însemne „o diminuare a activității de la Cluj, unde a funcționat până acum sub direcția d-lui Mușlea, căruia țin să-i exprim mulțumirile noastre pentru activitatea lui stăruitoare, în grele împrejurări. O secțiune a Arhivei va continua să lucreze la Cluj sub conducerea D-sale”¹⁹.

A doua chestiune discutată o constituia *Regulamentul Arhivei de Folclor Literar a Academiei Române*, alcătuit cu scopul „de a pune publicațiile noastre folclorice sub directa conducere a Academiei și a crea, în jurul *Arhivei* noastre, centre nouă de investigație temeinică”²⁰. Mai exact, pe lângă secția din Cluj, care avea misiunea „de a organiza cercetări pe teren și a continua bibliografia anuală a folclorului”, *Regulamentul* prevedea înființarea unei secții de cercetări pe teren și studii pe lângă Universitatea din Iași, pentru conducerea căreia era vizat Petru Caraman, „specialist în folclor care cunoaște limbile slave, așa încât să dea paralele slave ale motivelor noastre”, dar și crearea unor secțiuni „pentru explorări, îndeosebi în regiunile arhaice”²¹, cum ar fi Vrancea, pentru a cărei investigare era propus Ion Diaconu.

În aceeași ședință, au fost stabilite modalitățile de finanțare a lucrărilor și componența Comisiei de Folclor a Academiei Române: președinte – Dumitru Caracostea, membri aleși – Mihail Sadoveanu, Theodor Capidan și Ștefan Ciobanu, membru cooptat – Ion Mușlea. Tot atunci, Alexandru I. Lapedatu, în calitate de Secretar General al Academiei Române, a propus ca „Arhiva de Folclor reglementată astăzi să fie trecută la Consiliul Național de Cercetări Științifice”, iar instituția fondată la Cluj, „Arhiva de Folclor, care are o activitate permanentă, să rămână la Academia Română”²².

¹⁹ *Ibidem*, p. 109; cf. și Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 177.

²⁰ Dumitru Caracostea, *Regulamentul Arhivei de Folclor Literar a Academiei Române*, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 111.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, p. 116.

La scurt timp după această ședință, Ion Mușlea a fost invitat la București, iar profesorul Caracostea i-a adus la cunoștință hotărârile care priveau îndeaproape soarta instituției în edificarea căreia folcloristul clujean își investise cei mai rodnici ani din viață, adesea sacrificându-și lucrările personale. Decisivă nu doar pentru direcția folcloristicii românești de mai târziu, ci și pentru intensitatea relației profesionale dintre Caracostea și Mușlea, revelatoare a principiilor academice, dar și a caracterelor celor doi, întâlnirea va fi evocată, peste ani, într-unul dintre cele mai tulburătoare paragrafe ale textului *Din activitatea mea de folclorist*: „M-a primit foarte amabil, acasă, în impresionanta-i bibliotecă. Mi-a spus câteva din lucrurile despre care am vorbit mai înainte, arătându-mi cât îmi apreciază activitatea și că dorește o cât mai strânsă colaborare cu mine, dar că Arhiva trebuie adusă la București. I-am răspuns că aș fi foarte mulțumit dacă această colaborare ar însemna un serviciu adus folclorului românesc. În ce privește însă aducerea Arhivei la București, sunt cu desăvârșire împotriva: este o creație a Clujului, cuprinde mai ales material transilvănean și trebuie să rămână acolo”²³.

Impresionat de determinarea cu care Mușlea și-a apărât instituția, Caracostea a fost dispus la negocieri, spre bucuria mai tânărului său coleg: „Câștigasem o primă bătălie în favoarea cercetărilor folclorice clujene. Am ajuns la un compromis: să copiem, din Arhivă, materialul versificat, necesar alcătuirii *Corpusului poeziei populare române*, pentru a-l trimite la București – parte din material urma să se trimită în original – până la data de 1 noiembrie 1946”²⁴.

În *Rapoartele privind activitatea Arhivei de Folklor a Academiei Române pe anul 1946*, înaintate președintelui Secțiunii Literare (10 ianuarie 1947), dar și conducerii Academiei Române (30 aprilie 1947), Mușlea dă informații despre mersul cercetărilor efectuate prin stipendiați și corespondenți, procesul redactării celui de-al optulea tom al „Anuarului Arhivei de Folklor”, continuarea bibliografiei folclorice curente, sistarea colaborării la „Volkskundliche Bibliographie”, datorită imposibilității angajării unor cheltuieli de traducere și dactilografiere, dar și despre angajarea în lucrările Comisiei de Folklor în vederea alcătuirii *Corpusului baladei populare române*: „Lucrările pentru copierea materialului versificat s-au făcut mai anevoie decât socotisem, din cauza dificultății transcrierii textelor dialectale și a scrisului foarte neglijent al unor corespondenți. Totuși, vă țin la dispoziție 100 manuscrise originale, în care majoritatea

²³ Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 179.

²⁴ *Ibidem*.

textelor sunt versificate (în afara celor 24 de caiete care v-au fost trimise în anul 1943) și 142 copii ale materialului versificat din manuscrisele cu texte amestecate. Din acestea, la început, s-au copiat toate textele în versuri, apoi, de teama că suma disponibilă nu va fi suficientă pentru plata dactilografilor, s-au copiat numai baladele și colindele tip «Miorița». S-au mai copiat materiale importante, în proză, din 37 manuscrise ce urmează să vi se trimită în original²⁵.

Am citat *in extenso* acest pasaj nu atât pentru informația factuală pe care o conține, cât mai ales pentru ceea ce poate fi citit printre rândurile sale. Pe de-o parte, e vorba de preocuparea lui Ion Mușlea de a-și ține angajamentele față de Caracostea, conjugată cu strădania de a găsi soluții pentru a păstra intact sau a înstrăina cât mai puțin din patrimoniul documentar al instituției clujene²⁶. Pe de altă parte, ele dau mărturie despre volumul imens de muncă pe care-l implica proiectul conceput de Caracostea și dificultățile pe care le ridica procesul extrem de laborios al excerptării textelor de baladă, de la cele de ordin practic, ivite în efortul identificării/descifrării/transcrierii, până la cele de ordin logistic, privind lipsa personalului necesar pentru o asemenea activitate meticuloasă și cronofagă ori finanțarea tot mai precară.

De altfel, după ce Ion Șiadbei²⁷ și Dumitru Șandru²⁸ s-au retras din echipa bucureșteană, la mai puțin de o lună după ce fuseseră cooptați, iar Avram P. Todor²⁹, invitat pentru a stabili concordanțele cu folclorul maghiar, bibliografiase puține titluri³⁰, Dumitru Caracostea încerca să-i țină aproape pe harnicii săi colaboratori ardeleni³¹, Ion Mușlea și Ion Mărcuș.

²⁵ Ion Mușlea, Scrisoare expediată lui Dumitru Caracostea, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 120.

²⁶ Cf. Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 179: „E adevărat că, în martie 1947, a trebuit să predau «Secției manuscrise» a Bibliotecii Academiei 100 de manuscrise ale Arhivei. Nu mi-a venit ușor, dar n-am avut încotro. (Avusesem grijă ca cele mai multe să fie copiate, așa că lipsa originalelor să fie simțită cât mai puțin). Apoi, presimțeam că ele nu-s pierdute (pentru Cluj) și, într-adevăr, în 1952 le-am putut readuce *acasă*”.

²⁷ Ion Șiadbei (1933-1977), lingvist și istoric literar, a predat un curs de latină populară la Universitatea din București și a lucrat în cadrul Institutului de Lingvistică din capitală.

²⁸ Lingvistul Dumitru Șandru (1907-1979) era asistentul lui Al. Rosetti la Catedra de Limba română și dialectele ei a Universității din București.

²⁹ Avram P. Todor (1889-1978) a lucrat în cadrul Bibliotecii Academiei Române, remarcându-se și printr-o bogată activitate de traducător din limba maghiară.

³⁰ Al. Dobre, *art. cit.*, p. 122-123.

³¹ Cf. Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 180: „Prof. Caracostea începuse despoierea de material și la București. Dar acolo lucrarea n-a mers, din lipsă de fonduri. Noi, transilvănenii, ne-am arătat mai tenace, lucrând și fără bani sau... mai naivi, crezând în promisiuni care nu s-au mai ținut”.

De aceea, scrisorile expediate la Cluj, în anii 1947-1948, abundă în asigurări privind plata/majorarea onorariilor, care se lasă mereu așteptate, și în îndemnuri la răbdare și perseverență, susținute prin puterea exemplului personal, dar și prin invocarea unor pasaje cu valoare aforistică din literatura universală ori canonul biblic: „În împrejurări grele, să ne aducem aminte de cuvântul evanghelic: Cine rabdă până la sfârșit, acela va fi mântuit. Și va avea satisfacerea că va fi contribuit la o operă durabilă”³².

Convins de schimbarea de paradigmă pe care realizarea acestui instrument de cercetare ar produce-o în studiul folclorului, profesorul bucureștean insistă mereu că „*Balada* primează”, iar „celelalte cheltuieli rămân în suspensie și lucrările vor fi angajate numai în măsura disponibilului, din ce ar prisosi de la bugetul pentru *Baladă*”³³ sau din cele direcționate de Academie pentru Arhiva de Folklor.

Din păcate, în contextul creșterii accentuate a inflației și a turbulențelor de pe scena politică, nici CNCS, nici Academia Română nu au putut susține financiar lucrările planificate, încât scrisoarea întocmită de Ion Mușlea drept raport pentru perioada mai 1947-aprilie 1948 califică activitatea Arhivei de Folklor a Academiei Române drept una „cu totul redusă”, rezumată la acțiuni de clasificare a materialului existent, întocmire a bibliografiei curente prin bunăvoința lui Teodor Onișor, oferire de consultanță de specialitate unor cercetători din străinătate, fără a-și neglija datoria față de Caracostea: „Împreună cu colaboratorul meu, dl. Ion Mărcuș, am continuat să lucrăm regulat – deși neretribuit de aproape un an –, la bibliografia necesară ediției baladei populare române, inițiată de Consiliul Național de Cercetări Științifice”³⁴.

Lista neîmplinirilor generate de lipsa subvențiilor e, din păcate, mult mai lungă și include: sistarea cercetărilor de teren și a celor prin corespondență; imposibilitatea dactilografierii fișelor cu excerpte din răspunsurile la chestionarele Arhivei, precum și a fișelor bibliografiei curente; întreruperea schimbului de periodice cu folcloriștii italieni și spanioli și a colaborării la „*Volkskundliche Bibliographie*”; imposibilitatea publicării celui de-al optulea tom al „*Anuarului Arhivei de Folklor*”, finalizat pentru tipar, ceea ce constituia, în opinia redactorului-șef, „o pierdere considerabilă pentru afirmarea folclorului nostru în cadrul cercetărilor internaționale de specialitate”³⁵.

---

³² Dumitru Caracostea, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 17 martie 1948.

³³ Ibidem, 28 iunie 1947.

³⁴ Ion Mușlea, Scrisoare-raport expediată lui Dumitru Caracostea, mai 1948.

³⁵ Ibidem.

Nici Ion Mușlea, autorul acestor rânduri, nici Dumitru Caracostea, care a preluat informațiile în *Raportul despre activitatea Arhivei de Folklor*, prezentat în ședința din 3 iunie 1948³⁶, nu bănuiau că semnează ultimele dări de seamă de acest fel. La 9 iunie 1948, înaltul for tutelar se reorganizează ca Academie a Republicii Populare Române, iar cei doi folcloriști și structurile pe care le conduceau nu-și vor mai afla locul în noua organigramă a instituției, intrată în zodia nefastă a controlului politic comunist.

*

După aceste considerații privind dinamica instituțiilor unde activau autorii scrisorilor, considerăm oportun să expunem principiile proiectului *Corpusului baladei poporane române*, un proiect construit de Dumitru Caracostea și circumscris ideii conform căreia „*bibliografia și tipologia baladei sunt două cerințe indispensabile pentru alcătuirea unui Corpus al acestor creațiuni*”³⁷. Expuse în *Planul de lucru pentru alcătuirea unui „Corpus al baladei poporane”*, discutate în întâlnirile avute cu folcloristul clujean, clarificate în schimburile epistolare, etapele alcătuirii acestui instrument de lucru complex debutează cu „o bibliografie analitică, pe motive și tipuri”³⁸, elaborată după un plan de lucru coerent, urmărind ordinea cronologică a apariției periodicelor și vizând exhaustivitatea.

Lui Mușlea îi era atribuită sarcina de a urmări „lista periodicelor ardeleni, prima parte a bibliografiei baladei”³⁹, începând cu anul 1851, mai exact cu „Foaia pentru minte, inimă și literatură” și „Gazeta Transilvaniei”, fără a exclude calendarele. Totodată, se insista mereu pe îndemnul de a nu omite din inventariere acele „producții relativ recente, cu caracter lirico-epic, pe care culegătorii le dau ca lirică poporană, deși prezintă interes și p[entru] baladă”⁴⁰. Cercetătorul era invitat să semnalizeze inclusiv baladele din colecția Alecsandri reproduse în publicațiile transilvănene, fiindcă „adesea este util să cunoști circulația motivelor: aceasta ne poate pune pe urma unor îndemnuri de a culege și în Ardeal mărturii analoge”. De semnalat erau, de asemenea, baladele neautentice ascunse sub titlul unora autentice, deoarece „semnalizează, totuși, un interes și anumită circulație”⁴¹.

³⁶ Cf. Al. Dobre, *art. cit.*, p. 125-127.

³⁷ Dumitru Caracostea, *Plan de lucru pentru alcătuirea unui „Corpus al baladei poporane”*, anexă la scrisoarea expediată către Ion Mușlea, 11 iunie 1947.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Idem*, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 11 iunie 1947.

⁴⁰ *Idem*, *Plan de lucru...*

⁴¹ *Idem*, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 11 iunie 1947.

Pentru fiecare baladă identificată cu ajutorul bibliografiei, Caracostea preconiza alcătuirea unei fișe, care, alături de titlul transcris în forma literară⁴², „să cuprindă nu un rezumat, ci datele esențiale pentru a identifica o baladă și pentru a o clasa”⁴³. În cazul contaminărilor de motive, urmau a fi realizate fișe duble sau triple. În faza aceasta de repertoriizare tipologică – explică, în scrisorile sale, profesorul bucureștean –, „trebuie să se țină seama de agenții fiecărei balade și de situația în jurul căreia se centrează balada”⁴⁴, mai exact de „necesitatea caracterizării tipurilor prin scara motivelor”⁴⁵. Cât despre stabilirea tipului, adică „denumirea definitivă a fiecărei balade, printr-un cuvânt-cheie”, aceasta urma să fie făcută „când vom avea un material suficient și ținând seama de impresia fiecărui colaborator concretizată în rezumatul făcut”⁴⁶.

Cu aceste observații, intrăm, de fapt, în cea de-a treia – și cea mai dificilă – fază, anume „a clasificării sau tipologiei sistematice”, gândită de Caracostea ca un sistem de 12 grupe, stabilite „pornind de la formele cele mai simple și observând relațiunile dintre agenți și situația lor în cadrul grupurilor sociale” și ordonate „potrivit complexității crescânde a raporturilor dintre eroi și încunjurimea lor”⁴⁷. Abia după ce erau realizate lucrările aferente *bibliografiei și tipologiei*, se putea trece la elaborarea acelu *Corpus al baladei populare*, „de care cei mai destoinici vorbeau ca de un vis”⁴⁸, dar pe care Dumitru Caracostea nu-l mai concepea în manieră romantică, drept sumă a textelor din colecțiile de literatură populară, ci ca pe o „ediție științifică”, ce restituie „în întregime numai acele variante care dau mărturie despre existența unui tip și au o valoare de expresivitate”⁴⁹.

Asumându-și aceste principii de lucru, Ion Mușlea și Ion Mărcuș au început munca de bibliografiere a periodicelor ardelene publicate începând din anul 1851. Au rezultat trei cutii de fișe analitice, care au fost, rând pe rând, verificate de profesorul Caracostea, circulând pe

⁴² Ibidem: „În strictă doctrină bibliografică, titlurile se cuvine să fie date transcrise exact. Dar, pentru că îndeobște nu dăm decât forma literară, sunt de părere să nu transcriem particularitățile ortografice din titluri”.

⁴³ Idem, *Plan de lucru...*

⁴⁴ Idem, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 28 iunie 1947.

⁴⁵ Ibidem, 17 martie 1948.

⁴⁶ Ibidem, 28 iunie 1947.

⁴⁷ Idem, *Plan de lucru...*

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

traseul Cluj-București și retur, prin bunăvoința lui Alexandru I. Lapedatu și Ion Chinezu.

Reorganizarea Academiei în vara anului 1948 a curmat, însă, așa cum menționam deja, destinul instituțional al acestui proiect gândit de Dumitru Caracostea, care, însă, va continua să rămână între preocupările dragi folcloristului. Așa se explică amânarea restituirii, până la finalul anului 1949, a ultimei cutii cu fișe elaborate de clujeni, pritică în îndelung și „fără condiții prielnice”, într-un „fel de grea probă a iubirii”⁵⁰, sau strădania de a-și dezvolta și perfecta contribuțiile pe problematica tipologiei folclorice, atâta timp cât l-au ținut puterile fizice.

Cât despre Ion Mușlea, nu există nici o îndoială că experiența de lucru în echipa lui Caracostea a fost un catalizator important în munca de clasificare a documentelor din arhiva clujeană și mai ales în proiectul alcătuirii unui „*repertoriu* cât mai amănunțit al motivelor folclorice – de fapt o încercare de sistematizare a informațiilor folclorice, cu trimiteri la volume și pagini”⁵¹, din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu.

Rămase în stadiul de șantier când Caracostea și Mușlea au trecut pragul acestei lumi, lucrările lor au avut șansa de a fi finalizate și publicate, datorită generozității și profesionalismului lui Ovidiu Bârlea⁵², marcând, astfel, direcția disciplinelor etnologice românești pentru câteva decenii⁵³.

*

În altă ordine de idei, epistolarul de față prilejuiește o serie de comentarii despre *natura și intensitatea relației stabilite între cei doi autori*. Potrivit memoriilor lui Ion Mușlea, prima întâlnire s-a produs în anul 1943, când profesorul bucureștean a vizitat Arhiva, aflată în refugiu la Sibiu, împrumutând câteva manuscrise. Întrevederea nu a determinat, însă, colaborări de vreun fel sau măcar schimburi de publicații. Mai mult, un paragraf al textului *Din activitatea mea de folclorist* este extrem de contrastant în raport cu imaginea de ansamblu desprinsă din scrisorile restituite acum: „Despre prof. Caracostea – am aflat, târziu, – prin 1949 –, de la prof. Silviu Dragomir – că «mă lucra» în Secția Literară, de câte ori se ivea prilejul”⁵⁴.

⁵⁰ Idem, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 9 decembrie 1949.

⁵¹ Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 185.

⁵² A se vedea Ion Mușlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele B. P. Hasdeu*, București, Editura Minerva, 1970; Dumitru Caracostea, Ovidiu Bârlea, *op. cit.*

⁵³ Cf. Ion Cuceu, *art. cit.*, p. 145-170.

⁵⁴ Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 174.

Inexplicabilă la prima vedere, situația tensionată pare a fi generată de controversa iscată, imediat după publicarea celui de-al șaptelea tom al „Anuarului Arhivei de Folklor”, în jurul autenticității jocului dramatic Mocanii, tratat într-un articol semnat de Tatiana Gălușcă⁵⁵, ale cărei concluzii fuseseră confirmate pe teren de Gheorghe Pavelescu⁵⁶. Intrigat de faptul că autoarea își fundamentase textul pe o reconstituire a jocului și convins că, „dacă datele lui vor fi consolidate, ar marca un moment excepțional în inventarierea tradițiilor noastre populare”⁵⁷, în ședința Secției Literare din 30 noiembrie 1945, Dumitru Caracostea a cerut finanțarea unei anchete de verificare, pentru realizarea căreia l-a propus pe Gheorghe Vrabie⁵⁸.

Raportul pe care acesta l-a întocmit conchide că „nu s-a putut înregistra nimic din existența unui joc dramatic popular”, dar admite totuși că, la Crăciunul anului 1945, a întâlnit în cercetarea de teren „elemente simple ca: o baladă ce se cântă pe infinite variații melodice, ea fiind deseori însoțită de dans; un joc popular denumit «mocănașii» ș.a.”⁵⁹ Deși Ion Mușlea și-a exprimat și el punctul de vedere, prezentând argumente valide care l-au determinat să publice articolul Tatiane Gălușcă, Secția Literară nu i-a răspuns, de unde „impresia că autoritatea mea [a lui Mușlea – C.T.-M.] de folclorist oficial al Academiei s-a clătinat în oarecare măsură”⁶⁰.

Determinarea cu care Ion Mușlea a apărut interesul Arhivei sale în întâlnirea deja evocată, din iunie 1946, promptitudinea cu care s-a achitat de obligația trimerii de manuscrise originale sau extrase dactilografiate pentru depozitul Bibliotecii din București, munca susținută la repertorierea baladelor din periodicele ardelene l-au făcut pe Dumitru Caracostea să-și schimbe radical optica asupra mai tânărului său coleg, într-atât încât a pledat călduros pentru alegerea sa drept

⁵⁵ Tatiana Gălușcă, „Mocanii”. *Un joc dramatic al românilor din Dobrogea*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, Cluj, VII, 1945, p. 12-33.

⁵⁶ Colaborator al Arhivei de Folklor a Academiei Române încă din perioada studiilor liceale, Gheorghe Pavelescu (1915-2008) era, la acea dată, asistent la Muzeul Etnografic al Ardealului și la Catedra de Etnografie a Universității clujene.

⁵⁷ Dumitru Caracostea, *Dezbaterile Secției Literare a Academiei Române (ședința din 30 noiembrie 1945)*, apud Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 175.

⁵⁸ Folcloristul Gheorghe Vrabie (1908-1991) era lector la Catedra de Istoria Literaturii Române Vechi a Universității din București.

⁵⁹ Gheorghe Vrabie, *Există „Mocanii” – un joc dramatic popular?*, apud Ion Mușlea, *op. cit.*, p. 176.

⁶⁰ Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 176.

membru corespondent al Academiei Române, ceea ce s-a și întâmplat, în ședința din 23 mai 1947.

Vestea i-a fost comunicată lui Ion Mușlea sobru și elegant⁶¹, iar peste ani, acesta va evoca în felul următor momentul primirii sale în Academie: „Onoarea aceasta m-a bucurat mult, nu fără să-mi lase însă și oarecare amărăciune: mă gândeam la atâția cercetători clujeni care meritau această consacrare științifică mai mult decât mine și care nu avuseseră norocul să fie propuși și susținuți. Mai știam însă ceva: că fusesem ales mai puțin pentru lucrările mele, cât pentru activitatea mea – onorifică și îndelungată – la Arhiva de Folclor, precum și pentru ceea ce Secția Literară mai aștepta de la mine, ca organizare și realizări în vederea mult așteptatului *Corpus Carminum Romaniae*”⁶².

La fel ca în alte paragrafe ale textului său confesiv⁶³, în aceste rânduri, Mușlea pune în balanță, în fața posterității, destinul său de „organizator” – anticipând că atributul acesta avea să fie un loc comun în dosarul receptării sale – cu traiectul intelectual visat și dorit, unul în care consacrarea academică i-ar fi adus-o mai degrabă lucrările „proprii mai substanțiale”, chiar dacă aceste proiecte au fost atât de intens asumate încât – scria el – „din 1928, când ideea înființării ei a devenit un scop al vieții mele, activitatea Arhivei s-a împlinit foarte strâns cu existența mea”⁶⁴.

De altfel, „stăruința, talentul de organizator și priceperea sa”⁶⁵ au fost calitățile pe care Dumitru Caracostea nu s-a sfiit să i le recunoască public, în recomandarea adresată Academiei Române. În dialogul epistolar, sentimentele de admirație și afinitățile reciproce sunt exprimate în tonuri mai calde și mai puțin protocolare: „Mai vream să-ți comunic ceva pe care am văzut că D-ta îl ai într-un grad care va trebui, odată, să-ți aducă recunoașteri. Ești dintre oamenii îndrăgiți de meseria

⁶¹ Dumitru Caracostea, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 11 iunie 1947: „În vederea ei, ai și fost ales membru corespondent al Academiei. Te felicit și-ți urez să lucrezi cu toată stăruința în această direcție, unde e nevoie de specialist tânăr”.

⁶² Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 180-181.

⁶³ *Ibidem*, p. 206: „Odată prins în organizarea și conducerea Arhivei de Folclor și de grijile publicării Anuarului ei, mi-am dat seama, într-un târziu – și nu fără părere de rău –, că timpul nu-mi mai ajunge pentru lucrări proprii mai substanțiale. Puteam oare să mai dau înapoi? Nu era oare mai importantă decât lucrările personale o Arhivă de Folclor a țării și un periodic științific pentru prima oară închinat exclusiv folclorului românesc?”

⁶⁴ *Ibidem*, p. 142.

⁶⁵ Dumitru Caracostea, *Propunere de alegere a lui Ion Mușlea drept membru corespondent al Academiei Române*, apud Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 181.

lor atât de mult, încât îți zici și D-ta ceea ce și eu mi-am zis timp de o viață: chiar și cismar de-aș ajunge, eu tot de literatură și de știință mă voi ocupa!”⁶⁶

Că relația profesională dintre cei doi folcloriști s-a transformat rapid într-o *prietenie de durată*, o dovedește inclusiv faptul că, în scrisorile sale, Dumitru Caracostea recurge la formule de adresare care lasă să transpară afectivitatea („Scumpe”/„Iubite Domnule Mușlea”). Formulele finale subliniază aceleași sentimente de amicitie („Cu prietenie”/„Cu toată prietenia”/„Te rog să crezi în toată prietenia mea”/„Te rog să primești cea mai bună salutare de la prietenul dumitale”) și dorința unor apropiate întâlniri. La rândul său, Ion Mușlea uzează de o retorică epistolară menită să transmită sentimente de admirație și respect, adresându-i-se cu „Mult stimat și iubite Domnule Profesor!” și încheind cu „Al Dvs. vechi prieten, care își permite să Vă îmbrățișeze «tinerește»”.

Nici cei cinci ani de detenție politică pe care Dumitru Caracostea i-a făcut pentru „vina” de a fi ocupat, timp de 40 de zile, demnitatea de Ministru al Educației în guvernele Gigurtu și Antonescu⁶⁷, nici aversiunea cu care l-au înconjurat foștii colegi, stârniți de George Călinescu⁶⁸, nu au condus la întreruperea relațiilor dintre cei doi, ci, dimpotrivă, la reluarea întâlnirilor și clarificarea tensiunilor din trecut: „În anul 1961, mi-a mărturisit – își va aminti Mușlea – că, examinând din nou problema jocului «Mocanilor» dobrogeni, s-a convins că am avut dreptate, când l-am considerat ca o piesă dramatică autentică, demnă de a fi publicată și că regretă mult că în 1946 mă nedreptățise, datorită unor informații tendențioase”⁶⁹.

⁶⁶ Idem, Scrisoare adresată lui Ion Mușlea, 28 iunie 1947.

⁶⁷ Cf. Fișa matricolă penală, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoriei Exilului Românesc, https://www.iicr.ro/fise-matricole-nou/?drawer=Fise%20matricole%20penale%20-%20Personalitati%20publice*Caracostea%20Dumitru%20N (site accesat la 5 octombrie 2020).

⁶⁸ Cf. Lucia Protopopescu, Scrisoare expediată lui Ion Mușlea, 24 ianuarie 1966: „Pe Dumitru Caracostea nu l-au condamnat autoritățile administrative, care, în 1955, s-au mirat pentru ce a fost deținut, că adversitatea unui singur om i-a închis toate căile, într-o fază când prin experiența, memoria sa prodigioasă și pasiunea sa pentru literatură, ar fi fost foarte util. În acești mulți ani, însă, cine lovea mai tare în el: acela își câștiga mai «vrednice» merite la Institutul de literatură. Se șoptea, însă, aici – lucru auzit de mai multe ori și de mai multă lume – că de nimeni și de nimic nu se teme conducătorul Institutului; de un singur om se teme, de Caracostea”.

⁶⁹ Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 185.

De altfel, ultimele episoade păstrate din dialogul epistolar sunt dovada clară că Dumitru Caracostea era conștient că girul pe care i-l dăduse lui Ion Mușlea în 1947, recomandându-l pentru demnitatea de membru corespondent al Academiei Române, nu fusese în zadar. Prin publicarea, în 1962, a lucrării *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând, scrise de Nicolae Pauleti, în Roșia, în anul 1838*, mai tânărul său coleg i-a oferit o ediție științifică așa cum profesorul o visase în anii colaborării la *Corpus* și de mare utilitate pentru clarificarea problematicii speciilor folclorice, care nu încetase să-l preocupe, chiar dacă, la acea dată, interesul său punctual de cercetare viza poezia eminesciană: „Avem – în sfârșit! – un sigur punct de sprijin pentru documentarea curentelor populare anterioare culegerii lui V. Alecsandri. Când ne vom vedea, îmi rezerv plăcerea de a-ți arăta cât de mult vor folosi studiile de expresivitate poporană prin cântecele acelea. De obicei, se zice că strigăturile sunt un simplu joc. Dar ele ne îngăduie să urmărim versul până în ultimele celule ale interjecției pe toate registrele”⁷⁰.

Așadar, mai fragmentar decât l-am fi dorit, mai dens și mai profund decât ne-am fi așteptat, epistolarul Dumitru Caracostea – Ion Mușlea e despre destinul unor instituții, al unor proiecte academice și al unor oameni numai până la un punct. Dincolo de acest punct, este despre cum poate fi făcută cu pasiune, profesionalism și responsabilitate profesia de folclorist, chiar atunci când vremurile sunt tulburi sau rezultatele se lasă mereu așteptate.

*

*   *

În ceea ce privește editarea documentelor, am preferat dispunerea localității de expediție și a datei după uzanțele actuale ale stilului epistolar – în dreapta paginii, antepuse formulei de adresare –, păstrând, însă, maniera de notare proprie fiecărui expeditor. În situațiile în care data nu era precizată, am reconstituit-o pe baza conținutului, marcând-o între paranteze drepte. Aceleași semne grafice le-am folosit pentru a semnala întregirile de cuvinte, pe care le-am operat pentru a înlesni lectura, dar și pasajele ilizibile ori descifrările nesigure.

Am păstrat sublinierile existente în original în corpul scrisorii, pe care le-am marcat prin linie, iar nu prin italicizare, așa cum se obișnuiește, tocmai pentru a rezerva acest ultim tip de marcaje exclusiv indicării titlurilor de lucrări și articole. Am adoptat normele ortografice

⁷⁰ Dumitru Caracostea, Scrisoare expedită lui Ion Mușlea, 4 iunie 1962.

actuale și am normalizat punctuația, mai ales prin adăugarea semnului virgulei, unde am considerat că fluidizează lectura. Am păstrat majusculele cu care operau autorii în scrierea numelor de instituții și a pronumelor personale. Pentru a facilita receptarea scrisorilor de către cititori, am recurs la note infrapaginale, acolo unde nu am făcut-o deja în paginile introductive, menite să așeze anumite persoane și evenimente în traiectele personale și profesionale ale lui Dumitru Caracostea și Ion Mușlea.

Dumitru Caracostea către Ion Mușlea

1.

11 iunie 1947

Scumpe Domnule Mușlea,

Răspund cu întârziere scrisorii D-tale din 30 aprilie, urmată de cea din 9 mai, pentru că, după cum ai prevăzut, am fost mult ocupat. Apoi, doream să am o bază în ce privește situația materială a lucrărilor noastre, pe care de abia prin procesul verbal din 6 iunie al Comisiei p[en]t[ru] Folclor⁷¹

⁷¹ Comisia de Folclor a Academiei Române a fost o structură de cercetare subordonată Consiliului Național de Cercetări Științifice, care a funcționat între anii 1946-1948, sub conducerea lui Dumitru Caracostea, și al cărei obiectiv principal era alcătuirea corpusului baladei românești.

de pe lângă Consiliul Național de Cercetări Științifice am putut s-o am. Îți comunic aici, alăturat, acest document, în copie⁷².

Am înaintat la delegație cererea ca să se achite onorariile pentru lucrările pregătitoare făcute de D^{la} și d. Mărcuș⁷³ în vederea ediției *Balade pop[ulare] rom[ânești]*. Să nu fii îngrijorat că, pentru moment, nu s-a majorat onorariul decât de trei ori. Este un act de prudență. Bugetul mai [?] prevede p[entru] Comisia de Folclor optzeci de milioane. Și, cum va fi aprobat, se va majora și onorariul, lucru care mi se pare sigur.

Atât în discuțiile din Academie, cât și în cele ale Consiliului Național, problema ediției naționale a poeziei noastre populare, începând cu balada, a deșteptat un viu interes și terenul este pregătit pentru susținerea acelei opere de interes național. În vederea ei, ai și fost ales membru corespondent al Academiei. Te felicit și-ți urez să lucrezi cu toată stăruința în această direcție, unde e nevoie de specialist tânăr.

Am făcut în Academie și propunerea să se creeze un Cabinet pentru folclor la București și, principial, s-a hotărât ca delegația să avizeze asupra mijloacelor financiare. Voi stăruii în această chestiune, p[en]t[ru] că o cred de mare însemnătate: e greu să lucrezi prin corespondență. Și numai la București pot fi centralizate lucrările, care cer o discuție amănunțită. Închipuiește-ți ce ar fi fost dacă Bianu⁷⁴ ar fi lucrat la București, iar colaboratorii săi la Cluj!

Lista periodicelor ardelene, prima parte a bibliografiei baladei, te rog s-o alcătuiеști complet și până la zi, ca să putem urmări sistematic dezvoltarea lucrării și să știm, lună de lună, unde am ajuns. Pentru aceasta, te rog să-mi comunici când îmi poți înainta această listă, care poate fi făcută și urmărită la Cluj. Este util să avem o ordine cronologică, la fel cu aceea pe care o urmăim pentru bibliografia periodicelor noastre. Am adunat toate periodicele, la început, alfabetic și, apoi, le-am rânduit an de an. Până la 1850, vom avea bibliografia periodicelor ardelene gata prin noiembrie, anul curent. Așa încât putem să facem apel la fișele adunate de Papadima⁷⁵ și

⁷² V. documentul republicat ca *Addendum* la prezentul grupaj epistolar.

⁷³ Ion Mărcuș (1911-1977) a funcționat, între anii 1936-1946, drept secretar al Arhivei de Folclor a Academiei Române, calitate în care a realizat cercetări de teren în Făget – Alba, a publicat studii de folclor și a întocmit bibliografii.

⁷⁴ Filologul și bibliograful Ion Bianu (1856-1935), președinte al Academiei Române și principalul protector al Arhivei de Folclor imediat după înființare, a coordonat lucrările la primele trei volume din *Bibliografia românească veche* (1903, 1910, 1912-1934).

⁷⁵ Ovidiu Papadima (1909-1996) era, la acea dată, încadrat la Catedra de Istoria Literaturii Române și Folclor a Facultății de Litere și Filozofie din București.

Camariano⁷⁶. Ne putem bizui pe această lucrare, care și ea este a Academiei. De aceea, pentru a accelera lucrarea D^{voastră} de la Cluj, te rog ca să urmărești „Foaia pentru minte, inimă”⁷⁷ etc. și „Gazeta Transilvaniei”⁷⁸, începând cu anul 1851.

Eu am aici câteva zeci de mii de fișe, între care și cele din periodicele ardelen. Dar nu pot garanta că sunt inventariate complet. De aceea, te-am rugat să-mi prezinți lista periodicelor ardelen rânduie cronologic, complet. Și încă ceva! În bibliografia periodicelor, noi n-am cuprins și calendarele. Dar, pentru folclor, acestea sunt necesare. Deși până la 1850 nu este de așteptat mare lucru, totuși se cuvine să-ți îndreptezi atenția și în direcția aceasta.

Ca răspuns la întrebările d^{talé}, te rog să iei notă de următoarele:

a/. Este bine să notezi și baladele din colecția Alecsandri publicate în periodicele ardelen, p[en]t[ru] că adesea este util să cunoști circulația motivelor: aceasta ne poate pune pe urma unor îndemnuri de a culege și în Ardeal mărturii analoge etc.

b/. Da, pentru contaminări este nevoie de fișe duble, eventual triple, dar numai când avem contaminări bine simțite de tipuri, nu și întâmplătoare asociații de imagini, din cele care circulă de la un cântec la altul. Aici hotărăște simțul bibliografului.

c/. Mi s-a întâmplat să găsesc balade neautentice, purtând titlul uneia autentice. Cazul semnalat de D^{ta}. Dar, uneori, cel ce a publicat-o a păstrat câte ceva din textul auzit. Firește, a înregistra astfel de lucruri nu e în directa legătură cu scopul nostru. Ele semnalizează, totuși, un interes și anumită circulație. Nu strică să le ai notate, mai ales că sunt rare aceste cazuri.

d/. În strictă doctrină bibliografică, titlurile se cuvine să fie date transcrise exact. Dar, pentru că îndeobște nu dăm decât forma literară, sunt de părere să nu transcriem particularitățile ortografice din titluri.

e/. Baladele aceluiași culegător publicate în volum și

⁷⁶ Nestor Camariano (1909-1982) lucra, alături de Ovidiu Papadima, la realizarea *Bibliografiei analitice a periodicelor românești*, al cărei volum 1. 1790-1850, îl vor publica în 1966, împreună cu Ioan Lupu.

⁷⁷ Întemeiată de George Bariț, „Foaia pentru minte, inimă și literatură” a fost o revistă socială și literară săptămânală, care a apărut la Brașov, între 2 iulie 1838 și 24 februarie 1865, ca supliment al „Gazetei de Transilvania”. În câteva numere din anii 1851, 1853 și 1862, reproduce balade din colecția lui Vasile Alecsandri.

⁷⁸ „Gazeta de Transilvania”/„Gazeta Transilvaniei” a fost o publicație fondată de George Bariț, la Brașov, la 12 martie 1838, care a avut un rol important în lupta pentru unitate națională a românilor ardeleni.

periodice – firește că vor fi totalizate într-o singură fișă pentru fiecare baladă.

N-aș putea de ajuns să subliniez că, uneori, baladele se străcoară și printre lirice. Și chiar sunt producții relativ recente, cu caracter lirico-epic, pe care culegătorii le dau ca lirică poporană, deși prezintă interes și p[entru] baladă.

Da nu mai sfârșesc!

Azi fac intervenția să se trimeată sumele specificate în procesul verbal nr. 4. Eu, pe la 25 iunie, plec din B[ucurești]. Te rog ține-mă în curent cu problemele care mă interesează atât de mult.

Cu prietenie,
D. Caracostea

2.

28 iunie 1947

Scumpe Domnule Mușlea,

Întârzierea primirii celor 6 milioane și a scrisorii mele se explică prin faptul că cekul fusese dat pe numele meu și, până să treacă asupra casierului și să-l expedieze, a trecut vremea. Cred că l-ai primit și, la cele scrise atunci, mai adaug următoarele lămuriri:

Onorariile D-tale și ale D-lui Mărcuș sunt – după părerea mea și a Comisiei – numai provizorii, până când vom avea bugetul definitiv, care prevede la Folklor 80.000.000 lei. Imediat ce vom avea suma așteptată, desigur onorariile vor fi majorate, întrucât cu toții recunoaștem că cele actuale sunt insuficiente.

În orice caz, onorariile D-voastre vor fi ca ale tuturor colaboratorilor Consiliului Național de Cercetări, din aceeași categorie. Prin urmare, cred că și D-l Mărcuș va continua să lucreze, cu atât mai mult cu cât suma trimeasă este exclusiv rezervată lucrărilor pentru bibliografia *Baladei* și această sumă reprezintă un „rest” din disponibilul necheltuit până la 1 iunie a.c. Gospodărește, te rog, cum crezi mai bine, potrivit indicațiilor din adresa și scrisoarea mea anterioară. Din suma primită, firește că trebuie achitat cu precădere și D-l Mărcuș, în caz când, din suma anterior primită, nu i s-a putut da nimic.

Numărul de fișe – socotit pe ziua de lucru – înțeleg să rămână tot cel stabilit, adică 15 fișe pe zi, dintre care 10 din periodicele sistematice

cercetate, iar 5 din colecțiile ardelene. Până ce nu primesc un răspuns precis din partea Consiliului, firește că nici eu nu pot să precizez mai mult cota definitivă și modalitățile onorariului. Chiar în momentul când dictez rândurile acestea, mi se dă informația că s-a încasat circa 200 de milioane pentru Consiliul Național și, firește, tot disponibilul pentru Folklor va fi trimis la Cluj, ca să poți dispune de el, potrivit hotărârilor și indicațiilor date.

Un lucru, însă, te rog să-l notezi: *Balada* primează; aceasta este hotărârea Comisiei. Prin urmare, celelalte cheltuieli rămân în suspensie și lucrările vor fi angajate numai în măsura disponibilului din ce ar prisosi de la bugetul pentru *Baladă*. Sper că și Academia ar putea face un efort pentru bibliografia anuală și celelalte lucrări. Zic: „sper”, pentru că, în momentul de față, situația de trezorerie a Academiei este destul de grea. Însă – vorba lui Victor Hugo – „le genre humain dans la brume, c'est l'énigme et non pas le mot”⁷⁹ ...

Importantissim este să iei notă de următoarea critică pe care o fac rapoartelor despre bibliografia *Baladei*. Este absolut necesar să avem un plan de bibliografiere a periodicelor, altminteri trecem de la un periodic la altul și de la o provincie la alta, fără un conspect care să ne arate – în fiecare moment – unde ne găsim. Pentru bibliografia periodicelor am procedat în chipul următor. Am străbătut catalogul periodicelor publicat de Academie și am notat, an de an, apariția lor, așa încât urmărim o strictă ordine cronologică. O lucrare asemănătoare este necesară și pentru bibliografia periodicelor ardelene. După cum ți-am comunicat și în întrevederea noastră din aprilie, este necesar să faceți acolo această lucrare și să începeți cu anul 1851 despuierea periodicelor, deoarece până la 1850 o facem noi aici.

Al doilea punct care este absolut necesar este să rezumați, printr-o simplă frază, fiecare baladă, asupra căreia n-ați avea siguranța cărui tip aparține. Când este vorba despre *Kira*, *Corbea la închisoare* etc., firește, simplul nume ajunge. Unde însă este o baladă mai rară sau mai greu de identificat, acolo o frază de rezumat al conținutului este necesară. Anume las o oarecare libertate, în privința aceasta, atât mie, cât și colaboratorilor, pentru că din eventuale formulări deosebite vom alege pe cea mai pregnantă și mai adecvată⁸⁰.

⁷⁹ Cf. Victor Hugo, „Fonction du poète”, în *Œuvres complètes*, vol. 17. *Les Rayons et les Ombres* (1840), Paris, Ollendorf, 1909, p. 537-547: „Le genre humain dans une brume./ C'est l'énigme et non pas le mot!”

⁸⁰ Paragraf subliniat de Ion Mușlea și marcat cu două semne de exclamare.

Cât privește tipologia din Raportul adresat Comisiei pentru Folklor, acolo mă ocup numai de grupurile de tipuri, lucrare care mi se părea mai urgentă și mai grea, rămânând ca denumirea definitivă a fiecărei balade, printr-un cuvânt-cheie, să o facem când vom avea un material suficient, și ținând seama de impresia fiecărui colaborator concretizată în rezumatul făcut⁸¹. În punctul acesta, totul atârnă de exactitatea rezumatului.

Din suma disponibilă din anul bugetar încheiat, am păstrat anume un cek de 2.000.000 lei, destinat transportului d-tale la București în toamna aceasta, când mă voiu înapoia. Vom putea, atunci, să dăm formularea definitivă a fiecărui tip. Un lucru asupra căruia n-aș putea îndeajuns să insist, este că în rezumat trebuie să se țină seama de agenții fiecărei balade și de situația în jurul căreia se centrează balada⁸².

Dar eu îți vorbesc teorie și D-ta te gândești, desigur, cum ne gândim toți, în ce chip vom face față grelelor nevoi zilnice. Te rog să mă crezi că mă gândesc mereu la chestiunea onorariilor d-voastre și, în cele din urmă, vom birui asperitățile. Din lunga mea experiență, știu ce adâncă este vorba evanghelistului: „Cine stăruiește până la capăt, va fi mântuit”⁸³. Tot așa, și în lucrarea noastră, va izbândi stăruința, în ciuda asperităților. Sper să conving Delegația să găsească și ea ceva resurse pentru Arhiva de Folklor, care, în definitiv, a ei este și a ei va rămâne. Eu înțeleg prea bine obiecțiunile Secretarului General⁸⁴, care se gândește mereu la economii. Este datoria lui să o facă. Toți oamenii suntem un complex de calități și de revers al acelor calități. Din lungul meu contact cu personalitățile creatoare și operele lor, îmi dau seama că, acolo unde este o mare calitate, este și o firească deficiență. Racine este foarte ordonat arhitectonic, dar nu are vieța lui Shakespeare, care, în schimb, prezintă adesea mari deficiențe de ordin compozițional. Cam așa se întâmplă și cu membrii Academiei Române. Toți iubim și prețuim Secretarul nostru General, care s-a identificat cu această Instituție. Adesea eu îi zic și „dictator-general”. În tendința lui atât de necesară de bună gospodărie, uneori, însă, pune pe al doilea plan partea de creațiune colectivă, care, în definitiv, este scopul suprem. Însă, din câte îl cunosc, în cele din urmă, este accesibil la

⁸¹ Paragraf subliniat de destinatar.

⁸² Idem.

⁸³ Cf. Matei, 24, 13, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată, adnotată și tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2009, p. 1488: „Dar cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui”.

⁸⁴ Secretar General al Academiei Române era, la acea dată, istoricul și omul politic Alexandru I. Lapedatu (1876-1950).

argumente, și, în cele din urmă, sunt sigur că va recunoaște că sunt necesare sacrificii – de dimensiunile unei picături de apă – și pentru partea de creațiune, în specialitatea care m-a apropiat sufletește de D-ta. Iată de ce am încredere că se va adevăra, și întru satisfacția cererilor D-tale, justetea dictonului lui Victor Hugo, amintit mai sus.

Dar, scumpe Domnule Mușlea, văd că scrisoarea aceasta ia proporții, lucru explicabil prin faptul că, înainte de plecarea mea, vream să-ți dau toate elementele necesare lucrului pe vacanță și mai vream să-ți comunic ceva pe care am văzut că D-ta îl ai într-un grad care va trebui, odată, să-ți aducă recunoașteri. Ești dintre oamenii îndrăgiți de meseria lor atât de mult, încât îți zici și D-ta ceea ce și eu mi-am zis timp de o viață: chiar și cismar de-aș ajunge, eu tot de literatură și de știință mă voi ocupa!

În semnul acesta, îți trimit o cordială salutare și îți zic să ne vedem sănătoși în toamnă, când vom număra toate fișele și, din întvederea noastră, vom scoate noi îndemnuri la lucru.

Cu toată prietenia,

D. Caracostea

P.S. În timpul vacanței, adresa mea este: Șerbăneștii de Sus, Județul Olt, prin Gara Potcoava.

3.

București, 17.III.[1]948

Scumpe Domnule Mușlea,

Te rog să mă scuzezi [sic!] că scriu cu creionul, da stiloul meu este la reparație, cum sunt atâtea... bunăoară și onorariul D^{lui} Mărcuș. Vineri am vorbit din nou cu D. Gusti⁸⁵ și mi-a dat asigurări că, imediat ce va avea o delegare, va satisface dreapta sa cerere, atât de cald susținută de dumneata. Și adaog: și de mine, căci sunt convins că aportul D^{lui} Mărcuș merită toată sollicitudinea noastră. Spune-i, te rog, din partea mea, să nu fie mâhnit de complicațiile actuale, căci la fel se găsesc colaboratorii la alte lucrări, întrerupte, că n-au [?] finanțare, dar continuate din iubire pentru specialitate. În împrjurări

⁸⁵ Sociologul Dimitrie Gusti (1880-1955) era președintele Consiliului Național de Cercetări Științifice, care susținea financiar lucrările Comisiei de Folclor a Academiei Române.

grele, să ne aducem aminte de cuvântul evanghelic: cine rabdă până la sfârșit, acela va fi mântuit. Și va avea satisfacerea că va fi contribuit la o operă durabilă.

Cât privește chestiunea „Cabinetului de folclor” și consolidarea situației la Arhivă, continui acțiunea prin conversații, pregătind terenul.

Trimit primul fișier al *Baladei*, pe care-l depun cu aceste rânduri la D^l Lapedatu. Afară de cele 4-5 fișe de la sfârșitul fișierului, toate au fost clasificate. Iar cele care n-au intrat încă în vreo rubrică, se dovedesc neautentice. Celelalte două fișiere le voi depune la d. Lapedatu, treptat ce le voi fi străbătut sistematic.

Din cele cercetate, reiese necesitatea caracterizării tipurilor prin scara motivelor.

Te rog să crezi în toată prietenia mea:

D. Caracostea

P.S. Dacă pot, mai trimit un fișier prin d^l Silviu Dragomir⁸⁶.

4.

10.II.[1]949

Scumpe Domnule Mușlea,

Potrivit cererei D-tale, trimit prin D^{na} Macavei⁸⁷, următoarele manuscrise ale A[rhivei] d[e] F[olklor]:

1. Mușlea, *Misterul Adam și Eva*;

2. T. Bănățeanu⁸⁸, *Sniamenul, o reminiscență a concepției primitive asupra morții*;

3. Cinci (5) articole mărunte.

Mă întrebi dacă sunt supărat. Dar mi-este dor de D^{ta}!

Cutia (cea de-a treia) cu fișe te rog să mi-o mai lași. Apăsat de multe, n-am avut temperatura ca să compar fișele D^{tale} cu ale mele.

---

⁸⁶ Silviu Dragomir (1888-1962) era președintele Secțiunii Istorice a Academiei Române și profesor de Istoria popoarelor din sud-estul Europei la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj.

⁸⁷ Ana-Victoria Macavei (1914-1999) era fiica lui Alexandru I. Lapedatu și sora vitregă a soției lui Ion Mușlea.

⁸⁸ Tancred Bănățeanu (1922-1987) era doctor în Etnografie al Universității din Cluj și cercetător la Muzeul Etnografic al Transilvaniei.

Văzând că ai nevoie de ele, voi începe să fac această operație. Și voi nota, pe fișele divizionare, observațiile cu privire la clasare.

Te rog să primești cea mai bună salutare de la prietenul dumitale,
D. Caracostea

5.

9 dec[embrie 1]949

Iubite Domnule Mușlea!

Astăzi, la orele 10 și ¼, am predat domnului Chinezu⁸⁹ această cutie care cuprinde toate fișele rămase la mine. Le tot pritoceam. Dar fără condiții prielnice. Poate singura scuză a întârzierii mele. Un fel de grea probă a iubirii...

Mi-e dor de D^{ta}. Am avea atâtea de discutat!
Sper însă că ne vom vedea în prielnice condiții.

Al D^{tal}e, cu toată prietenia,
D. Caracostea

6.

4.VI.[1]962

Scumpe Domnule Mușlea,

Cu mare întârziere, de care sunt vinovat, îți răspund prietenosului dumitale dar: editarea atât de utilă și bine organizată a materialului folcloric cules de Pauleti⁹⁰. Avem – în sfârșit! – un sigur punct de sprijin pentru documentarea curentelor populare anterioare culegerii lui V. Alecsandri. Când ne vom vedea, îmi rezerv plăcerea de a-ți arăta cât de mult vor folosi studiile de expresivitate poporană prin cântecele acelea. De obicei, se zice că strigăturile sunt un simplu joc. Dar ele ne îngăduie să urmărim versul până în ultimele celule ale interjecției pe toate registrele.

⁸⁹ Criticul literar, traducătorul și diplomatul ardelean Ion Chinezu (1894-1966) s-a stabilit, după pensionare, la București.

⁹⁰ *Cântări și strigături românești de cari cântă fetele și feciorii jucând, scrise de Nicolae Pauleti, în Roșia, în anul 1838.* Ediție critică cu un studiu introductiv de Ion Mușlea, București, Editura Academiei Române, 1962, 142 p.

Îngăduie-mi, te rog, să-ți mai adresez o rugămintă: știu că regretatul vostru D. Popovici⁹¹ s-a ocupat într-un curs de doi ani asupra lui Eminescu. Am căutat la foștii lui elevi, care i-au păstrat o pioasă amintire admirativă, să-mi procur acest curs litografiat. Știu că, acolo, D^{na} Popovici este și bibliotecară. Te rog mult ca, în numele meu, să o rogi să fie așa de bună și să-mi trimită prin cineva de încredere aceste cursuri, pe care, la nevoie, le voi înapoia cu toată grija cuvenită.

Nu știu când vii în București. Eu, de la 20 iulie până la 1 septembrie, voi fi la Bușteni. Aș fi dezolat ca D^{ta} să vii în timpul acesta la București și să [nu] ne putem vedea.

Încă aduc mulțumiri și [?] bucuriei de a ne revedea.

D. Caracostea

7.

22.IX.[1]1965

Scumpe Domnule Mușlea,

Tot așteptam să am marea bucurie de a te vedea la București. Prin amicul Sperantia⁹², ți-am trimes, odată cu salutările mele, și dorința de a te revedea. Sunt luni și luni de când nu ne-am mai întâlnit.

De data aceasta, îți adresez o rugămintă. D^{na} Bădulescu, fostă colegă a mea de învățământ, este legatară a lui Pop-Reteganul⁹³, a cărui locuință am vizitat-o, pe vremuri, la Reteag, împreună cu Capidan⁹⁴ și cu D^{na} Bădulescu. De atunci, d^{na} Bădulescu s-a interesat mult de opera lui Reteganul. Aflând că în institutul meu organizasem o bibliografie a operei lui, răspândită în diferite periodice, m-a rugat să intervin la D^{ta},

⁹¹ Criticul și istoricul literar Dumitru Popovici (1902-1952) este autorul cursurilor litografiate *Eminescu în critica și istoria literară română* (1947) și *Poezia lui Eminescu* (1948), ambele ținute la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj.

⁹² Eugeniu Sperantia (1888-1972) a fost poet, estetician, eseist, sociolog și filozof, fiul folcloristului Theodor Sperantia.

⁹³ Învățătorul Ion Pop-Reteganul (1853-1905) a fost unul dintre cei mai harnici culegători de folclor din Transilvania, colecția sa numărând peste 5000 de poezii populare și circa 100 de texte în proză, parte publicate, parte rămase în manuscrise. Detalii la Rodica Raliade, *Manuscrisele etno-folclorice ale lui Ion Pop-Reteganul*, în „Revista de Etnografie și Folclor”, tom 40, nr. 5-6, 1995, p. 565-573.

⁹⁴ Lingvistul Theodor Capidan (1879-1953) a avut contribuții substanțiale la cunoașterea literaturii populare megleno-române.

să ai bunătatea de a-i da fie o copie, fie, pentru un timp limitat, originalul, ca să-și facă o copie.

Te rog mult fii așa de bun, satisfă dorința aceasta a doamnei Bădulescu, la care mă asociez și eu. D^{sa} va face copia și îmi va trimite originalul, pe care îl voi trimite recomandat la Cluj, pe adresa D^{tale}, eventual [îl] voi păstra la mine, pentru a ți-l înmâna la prima D^{tale} vizită la București, pe care o cred apropiată.

Te rog iartă-mi scrisul acesta neglijent, puțin citeț. Am fost operat de cataractă și vederea nu-mi este complet restabilă.

În așteptare de bune vești de la D^{ta}, te îmbrățișează vechiul prieten,
D. Caracostea
B^{dul} Ana Ipătescu, 28,
Raionul 1 Mai

P.S. Între timp a mai apărut ceva de sau despre Reteganul? Casa lui de la Reteag este, azi, muzeu? Avea în pod (...) despre fondul graniței Năsăud? Mai există? Unde?

Ion Mușlea către Dumitru Caracostea

1.

[mai 1948]

Domnule Președinte,

Am onoarea să vă prezint următorul raport de activitate al Arhivei de Folklor a Academiei Române pentru perioada mai 1947-aprilie 1948.

În sesiunea trecută, neacordându-se Arhivei nicio subvenție pentru cercetări pe teren sau alte lucrări, precum nici pentru spese de cancelarie, activitatea ei a fost cu totul redusă. (Abia din ianuarie 1948 mi s-a trimis, ca spese de cancelarie, lei 2.000, cea mai mare parte a acestei sume fiind de mult angajată).

Activitatea Arhivei a constat în:

- a) Adunarea de noi culegeri-manuscrite;
- b) Clasarea materialelor;
- c) Bibliografierea folclorului românesc și
- d) Informații date în țară și străinătate.

a) Colecția de manuscrite, fotografii și desene a sporit considerabil – de la 1152 la 1190 – mai ales cu piese aparținând

ultimelor două secții. Din cauza lipsei de fonduri (dar și a puținului interes arătat de către intelectualii satelor), nu s-au putut aduna materiale prin corespondență și chestionare. Tot datorită lipsei de subvenții, nu s-a putut face nici o cercetare pe teren.

b) S-au clasat materiale de către subsemnatul, în special din manuscrisele cuprinzând descântece sosite ca răspunsuri la chestionarul V – *Duhuri și vrăji*; în lipsa unui secretar-dactilograf și a cartonului necesar fișelor, majoritatea materialelor clasate n-au putut fi însă bătute la mașină.

c) S-a continuat întocmirea bibliografiei folclorice curente, dl. Th. Onișor⁹⁵ despoid – fără niciun onorariu – publicațiile anului 1946, iar subsemnatul pe acelea din 1947. Din lipsă de fonduri, aceste fișe – ca și cele pe anii 1944/1945 – n-au putut fi dactilografiate.

d) Arhiva a stat la dispoziția folcloriștilor din țară și străinătate, ca și în alți ani, atât prin consultări directe, cât și prin corespondență. Din cercetătorii străini care ne-au cerut informații, cităm pe prof. A. Spamer⁹⁶ (Dresda) și D. C. Amzăr⁹⁷ (München). Schimb de publicații s-a făcut cu Seminarul de Etnografie al Universității Bolyai, Muzeul Stockholm și Societatea Etnografică Maghiară din Budapesta. Ni s-au cerut ultimele volume ale „Anuarului” și de către cunoscuții folcloriști italieni P. Toschi⁹⁸ și G. Vidossi⁹⁹, precum și de către periodicele „Rivista di Etnografia” și „Revista de Tradiciones Populares”, dar, din cauza dificultăților de expediție, aceste cereri au rămas nesatisfăcute.

Împreună cu colaboratorul meu, dl. Ion Mărcuș, am continuat să lucrăm regulat – deși neretribuit de aproape un an –, la bibliografia necesară ediției baladei poporane române, inițiată de Consiliul Național de Cercetări Științifice.

Societatea Elvețiană de Folclor din Basel a publicat în „Schweizerisches Archiv für Volkskunde” articolul cerut subsemnatului în anul trecut (*Le mouvement folklorique roumain de 1940 à 1946*)¹⁰⁰, din care un extras a fost depus la Biblioteca Academiei Române.

⁹⁵ Reprezentant al Școlii etnografice clujene, Teodor Onișor (1913-1973) era șef de lucrări la Institutul de Istorie Națională al Universității din Cluj.

⁹⁶ Folcloristul german Adolf Spamer (1883-1953) a activat la Dresda și, în perioada interbelică, a coordonat lucrările pentru *Atlas der deutschen Volkskunde*.

⁹⁷ Filozoful și sociologul D. C. Amzăr (1908-1999) funcționa, pe atunci, drept lector de limba română al Universității din München.

⁹⁸ Paolo Toschi (1893-1974), unul dintre cei mai importanți cercetători ai folclorului italian, era titularul cursului *Storia delle tradizioni popolari* la Universitatea din Roma.

⁹⁹ Giuseppe Vidossi (1878-1969) a fost un lingvist italian cu preocupări de folclor, autor, între altele, al lucrării *Introduzione allo studio delle tradizioni popolari tedesche* (1949).

¹⁰⁰ În tomul XLIV, 1947, p. 159-163.

Din cauza mereu amintitei lipse de fonduri, nu s-a putut traduce și dactilografia materialul românesc destinat publicației internaționale „Volkskundliche Bibliographie” pe anii 1939/1941, pentru care am cerut și anul trecut o mică subvenție.

Manuscrisul volumului VIII al „Anuarului Arhivei” – aproximativ 15 coli –, deus încă din martie 1947, are următorul cuprins:

- 1) D. Caracostea: *Miorița în Ardeal*;
- 2) I. Mușlea: *Misterul „Adam și Eva” la români*;
- 3) N. Comșa: *Nicolae Pauleti, întâiul culegător al poeziei noastre populare*;

4) I. Breazu: *Originea baladei „Brumărelul”*;

Articole mărunte:

- 5) I. Mușlea: *Folclorul nostru în Ardealul de Nord (1940-1944)*;
  - 6) R. Todoran: *Cel mai vechi descântec românesc?*;
  - 7) I. Mușlea: *„Nunta goangelor” la Eminescu și în folclorul nostru*;
  - 8) Al. Viciu: *Cum am ajuns folclorist*;
  - 9) G. Giuglea: *Cântece populare din Ialomița*;
  - 10) I. Mușlea: *Augustin Bunea, culegător de folclor*;
- Bibliografia folclorului românesc pe anii 1944-1947 și*

Rezumat francez.

Faptul că acest volum n-a putut fi tipărit nici în anul 1947/1948 constituie o pierdere considerabilă pentru afirmarea folclorului nostru în cadrul cercetărilor internaționale de specialitate.

În aceste împrejurări, nu putem vorbi, deocamdată, de lucrările viitoare ale Arhivei. Pentru îmbunătățirea – absolut necesară – a actualei situații, prezint totuși dezideratele imediate ale Arhivei, rugându-vă să binevoiiți a le susține în fața Secției Literare:

a) Cât mai urgenta publicare a volumului VIII al „Anuarului Arhivei [de Folklor]”.

b) Majorarea cheltuielilor de cancelarie la cel puțin 6.000 lei.

c) Acordarea unei sume de 6.000 lei, cu care să se poată dactilografia: bibliografia folclorică pe anii 1944-1947 și contribuția românească destinată publicației internaționale „Volkskundliche Bibliographie”.

d) Acordarea unei sume de 16.000 lei pentru două cercetări pe teren.

e) Majorarea retribuției subsemnatului (actualmente lei 4.000 lunar).

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Domniei-Sale Domnului Președinte al Comisiei de Folclor Literar
a Academiei Române, București.

2.

6.III.[1]963

Mult stimate și iubite Domnule Profesor,

Hotărât, „vremurile nu stau sub om”... Am avut multe neazuri cu bătrânul meu frate¹⁰¹, bolnav grav la Brașov. Acolo mi s-a întâmplat și ghinionul să-mi fracturez, într-o căzătură, umărul drept. De șase săptămâni sunt neom. Nu pot veni nici la discuția *Tratatului*¹⁰², deși aș fi ținut. Aș fi vrut mult, apoi, să Vă văd pe Dvs. și să Vă aduc *Cursul lui Eminescu*. Doamna Popovici ezită să mi-l dea. Am făcut totuși rost de el, cu mare greutate, din altă parte, dar numai pentru o săptămână.

Tânărul și distinsul meu coleg care vi-l aduce și-l va lua peste o săptămână, Vă prețuiește în chip deosebit. Aș dori să Vă găsească într-o zi bună, cu verva obișnuită a ceasurilor când am marea plăcere de a fi primit de Dvs. Sper că acest lucru se va întâmpla în cursul lunii curente. Până atunci, Vă rog să primiți cele mai bune urări de sănătate și spor la... *Doină*. Vă rog transmiteți Doamnei Caracostea respectuoasele mele omagii, de asemeni Doamnei Protopopescu¹⁰³, (adăugând mulțumiri și scuze că nu am răspuns pentru urările de Sf[ântul] Ioan).

Al Dvs. vechi prieten, care își permite să Vă îmbrățișeze
„tinerește”,

Ion Mușlea

¹⁰¹ Candid Mușlea (1886-1965), istoric, profesor, publicist, jurist și preot ortodox.

¹⁰² Este vorba despre discuțiile premergătoare realizării *Tratatului de istoria literaturii române*, editat de Academia Română, unde Ion Mușlea a contribuit cu un capitol despre *Cântecul istoric* și cu material transilvănean inedit la capitolul *Teatru popular*. Cf. Ion Mușlea, *art. cit.*, p. 194: „Încă din «machetă», contribuțiile mele au fost modificate și reduse (din cauza spațiului mic acordat folclorului, iar în volumul apărut în 1964 textul a fost publicat cu grave greșeli de tipar)”.

¹⁰³ Fiica Luciei și a lui Dumitru Caracostea, Lucia Protopopescu (1906-1996) este autoarea lucrărilor *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania: 1774-1805*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1966, 354 p. și *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu. Documente inedite*, București, Editura Academiei Române, 1967, 304 p.

Addendum

Plan de lucru pentru alcătuirea unui *Corpus al baladei populare*

Iubitorii și studioșii literaturii populare române simt de mult necesitatea, exprimată între alții de N. Iorga, O. Densusianu, T. Pamfile, de a aduna într-o ediție națională întregul patrimoniu al literaturii noastre orale. Realizarea acestui gând este un imperativ al vieții de azi, când demologia¹⁰⁴, adică studiul vieții poporului, este chemată să dea contribuțiile ei la înțelegerea vieții poporului nostru.

Dintre toate acestea, formele versificate au mai multă însemnătate artistică și etnică, pentru că sunt mai legate de expresia românească, pe când cele în proză au mai largă circulație internațională.

După limba privită ca artă, ca stil supraindividual, a doua mare Instituție de artă a poporului român este balada lui poporană. Având legături tematice cu toate genurile de literatură tradițională, ea ocupă un loc central în folclorul nostru. Prima problemă care i se pune Comisiunii pentru folclor este să dea, după toate normele cerute de natura materialului, *Balada poporană română*. Primatul acesta este recunoscut și de specialiștii străini. Pentru normele de urmat, cea mai de seamă publicație italiană, ediția de probă a lui Vittorio Santoli¹⁰⁵: *Cinque canti popolari dalla raccolta Barbi* (1938) dă numai balade. Și cea mai însemnată culegere publicată de Arhiva pentru Cântecelul Poporane Germane este monumentală ediție a baladelor publicată, începând de la 1935, sub direcția lui J. Meier¹⁰⁶ și care, cu al treilea volum, ajunsese, la 1939, la un total numai de 59 de balade. Aceasta după o pregătire de mai mulți ani. Vom ține seamă de aceste lucrări nu pentru a le imita, ci pentru a folosi experiența lor.

După cum toate lucrările similare au fost precedate de un amănunțit plan de lucru, tot astfel se cuvine să procedăm și noi, insistând asupra problemelor și condițiilor noastre.

¹⁰⁴ Cf. Dumitru Caracostea, *Pentru un corpus...*, apud Al. Dobre, *art. cit.*, p. 106: „La noi, cuvântul folclor a căpătat un înțeles restrâns, mărginit la folclorul literar. Aceasta datorită faptului că n-am avut curajul să adoptăm termenul mai larg pe care-l au grecii, *laografia*, sau termenul italian, *demologia*. Germanii au creat din propriul lor fond termenul de *volkskunde*. Traducând termenii aceștia în românește, expresia cea mai adecvată ar fi știința poporului, care ar merita să se generalizeze, deoarece corespunde exact obiectului disciplinei”.

¹⁰⁵ Vittorio Santoli (1901-1971) a fost un folclorist, germanist și filolog italian.

¹⁰⁶ Folcloristul John Meier (1864-1953) a fost director al Deutsches Volksliedarchiv din Freiburg și renumit cercetător al baladelor germane.

Bibliografia

Prima chestiune este cea a bibliografiei. Deceniul 1840 marchează, la noi, începutul interesului conștient pentru literatura poporană. Timp de un secol s-a adunat un bogat material, împrăștiat, în cea mai mare parte, în periodicele noastre. Deși culegătorii, afară de prea rare excepții, n-au avut pregătirea necesară, totuși s-a adunat mult și, adesea, cu dragoste. Putând să controleze faptele, critica de astăzi are mijloace să stabilească autenticitatea mărturiilor.

Pentru folosirea acestui bogat material, avem nevoie de o bibliografie a baladei poporane, firește, o bibliografie analitică, pe motive și tipuri. De aceea, toate periodicele noastre trebuie să fie străbătute, pentru a semnală materialul. Deși, personal, dispun de zeci de mii de fișe referitoare atât la materialul nostru, cât și la cel străin, totuși nu pot întrebuița acest material fără să fie întregit și controlat. Nu pot ști, de pildă, dacă toți anii dintr-un periodic au fost bibliografiați complet. La aceasta se adaugă unele pierderi, întâmplare în timpul refugiului. Controlul materialului, pe care-l pun la dispoziția Comisiei, este o necesitate.

Indicarea titlurilor nu ajunge. Ele variază de la colecție la colecție și, adesea, sub același titlu se dau balade cu felurit conținut. Este nevoie ca fiecare fișă să cuprindă nu un rezumat, ci datele esențiale pentru a identifica o baladă și pentru a o clasa.

Pentru identificare, este nevoie de un instrument de lucru pe care străinii nu ni-l pot oferi: o tipologie a baladei românești, întemeiată pe justa caracterizare a fiecărui tip. Bibliografia și tipologia baladei sunt două cerințe indispensabile pentru alcătuirea unui *Corpus* al acestor creațiuni.

Tipurile și variantele

Tipul unei balade este acea constantă care face ca un număr de variante și de subtipuri să prezinte mai multe asemănări decât deosebirii. Orice tip e caracterizat printr-un raport între doi agenți, dintre care unul, fiind cel principal, centrează în jurul său balada.

Străbătând principalele colecții și periodice, se constată o bogăție de balade mai mare decât ne-am aștepta. Sunt cel puțin 200 de tipuri¹⁰⁷, cea mai mare parte din ele reprezentate prin zeci, uneori sute de variante.

---

¹⁰⁷ Adnotarea lui Ion Mușlea: „Publicate? Bibliografiate? Luate în considerare la redactare?”

O ediție științifică trebuie să țină seama de felurimea și bogăția variantelor. Dar a le reproduce pe toate este o imposibilitate. De aceea, o selecție a lor se impune. Vor fi înregistrate în întregime numai acele variante care dau mărturie despre existența unui tip și au o valoare de expresivitate.

Subtipurile

Și, pentru că în cuprinsul tipurilor există și subtipuri, alcătuite din grupuri de variante înrudite, cum este cazul *Mioriței*, de pildă, publicarea variantelor va ține seama și de această modalitate a lor.

Tipologie și clasificare

După bibliografie și rubricarea în tipuri, a treia problemă este aceea a clasificării sau a tipologiei sistematice. Aceasta este și cea mai grea dintre probleme.

Colecțiile noastre suferă de neajunsul că înșiră baladele la întâmplare, ceea ce dă colecțiilor un aspect caleidoscopic. Din nefericire, aici, nici colecțiile străine nu ne pot da un model de urmat. Lipsește o clasificare a acestui fel de creațiuni. Pentru că, în epică, „genus proximum” al baladei este basmul și unele motive de basm au străbătut în unele balade, am studiat tipologiile alcătuite până acum de străini. Nu ne-am putut opri la sistematica finlandezului Anti Aarne¹⁰⁸, pentru că nu prezintă un principiu unitar de diviziune. Împărțirea se face, aici, după următoarele trei categorii: basmele despre animale, basmele propriu-zise, basmele-snoave.

Critica sistemelor străine

Acest sistem a fost adoptat de folcloristul sas A. Schullerus¹⁰⁹, în lucrarea sa *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten*. Pentru lucrarea noastră, ar fi fost avantaje dacă am fi putut adopta acest sistem, pentru că ne-ar fi dat puțința de a coordona baladele cu basmele noastre într-un singur sistem. Dar, privit mai de aproape, acesta prezintă multe neajunsuri. În primul rând, nu are un principiu unitar al diviziunii.

¹⁰⁸ Antti Aarne (1867-1925) a fost promotor al metodei istorico-geografice în cercetarea folclorului și autor al unui sistem de clasificare a basmului popular, dezvoltat ulterior de Stith Thompson (1885-1976) și Hans-Jörg Uther (n. 1944).

¹⁰⁹ Folcloristul sas Adolf Schullerus (1864-1928) este autorul primei încercări de sistematizare a basmelor românești după modelul oferit de Aarne: *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten. Nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes*, Helsinki, F.F. Communication, 1928.

Cele trei mari categorii: basme despre animale, basme propriu-zise, snoave, indică un principiu al spețelor, care, însă, nu ține seamă de conflicte și de semnificație. Nevoia de o clasificare care să ție seamă de aceste cerinți a determinat un nou sistem, aplicat la fabule: *Die Typen der griechisch-römischen Fabel*, de W. Wienert (1925), care a precedat lucrarea de o cercetare introductivă despre esența fabulei, lucru necesar, care ar fi introdus o selecțiune mai strictă în amintita tipologie a basmelor. Dar și această lucrare are pentru noi un neajuns: nu poate să unească aspectul narativ cu acela al semnificației; de aceea, alcătuiește două serii: tipurile de povestire și tipurile de înțeles, ca, de pildă: „năravul din fire n-are lecuire”, „aparența înșală” etc. Această dualitate duce la necesitatea unei table de concordanțe, ceea ce împrăștie atenția și este străin operei de artă. Dar cel mai mare neajuns este că nu se ține aici seamă de faptul că fabula reprezintă, prin natura ei, un conflict între doi agenți și că, aici fiind centrul de organizare, de aici trebuie să pornească și denumirea tipurilor. A intuit-o aceasta în chip maestru la Fontaine, care, în plus, vedea fabula ca un tot: „une ample comédie à cent actes divers”. De greșelile acestea vom ține seamă în tipologia noastră, în caracterizarea fiecărui tip, cât și în viziunea de ansamblu a baladei.

Încercarea de a întemeia o clasificare pe aspecte psihosociologice, aceea a lui Arthur Christensen¹¹⁰: *Motif et Thème, plan d'un dictionnaire des motifs de contes populaires, de légendes et de fables* (1925) nu ține seamă de factorul expresiv, care trebuie să rămână hotărâtor. În sfârșit, tipologia lui Thompson¹¹¹ este, de fapt, un vast repertoriu de motive, deci de aspecte subordonate și nu oferă un sistem de relațiuni adecvate.

Tipologia baladelor noastre. Principiul de diviziune

Față de această situație, a trebuit să alcătuiesc o tipologie proprie. Examinând toate tipurile baladei poporane și grupându-le conform naturei lor, s-au alcătuit următoarele grupuri de tipuri, care au un sistem de relațiuni unitar. De la sine, prin însăși natura materialului, s-a desprins un principiu de diviziune social.

Pornind de la formele cele mai simple și observând relațiunile dintre agenți și situația lor în cadrul grupurilor sociale, constatăm că tipurile baladei românești se așează în următoarele grupe, potrivit complexității

¹¹⁰ Arthur Christensen (1875-1945) a fost un orientalist și folclorist danez.

¹¹¹ V. nota 108.

crescând a raporturilor dintre eroi și încunjurimea lor. Primul grup înfățișează felurite raporturi între mândru-mândră, fată-flăcău. Urmează grupele părinți-copii, soț-soție, frate-soră, soacră-noră, naș-fin. Principiul de diviziune socială este evident, ca și ordinea complexității crescând.

Privind mai departe figurile și conflictele în cadrul grupurilor sociale mai largi, se deslușesc următoarele grupuri: baladele conflictelor de ordin profesional: păstori, zidari, pescari etc. și dușmanii lor; urmează baladele conflictelor sociale între sărac și bogat; vitejii în luptă cu dușmanii lor; sfera haiducilor; în sfârșit, luptele între creștini și păgâni. Mai rămâne însă un număr de balade care nu intră în aceste grupe. Dar ele au ca notă comună: raportul între om și lucrurile omenești, de o parte, și puterile supranaturale, de alta. Le-aș numi balade mistice, dacă toate ar înfățișa urme de zeități. Dar toate fiind străbătute de o atmosferă supranaturală și dominate de taina unei puteri ascunse în noi și deasupra noastră, plec de la termenul elin „numenon” și le numesc balade numenale. Acest ultim grup confirmă temeinicia întregii tipologii. Principalele raporturi anterior stabilite de la grupul iubit-iubită, părinți-copii, soț-soție, breslaș-viteji, își au corespondențe în grupul baladelor numenale, înfățișând eroi din toate aceste categorii, în luptă cu puteri supranaturale. Nu este baladă care să nu intre într-una din aceste 12 categorii; iar când apare câte una rebelă, cercetarea o dovedește a fi un fabricat.

Avem, astfel întreg planul ediției baladelor poporane și, în același timp, prin tipologia arătată, avem tot atâtea semnalizări spre grupurile de poezie lirică, gen în strânsă legătură cu balada.

Critica de text

Pentru înfăptuirea acestui plan de lucru, prima etapă fiind bibliografia, mai este necesar să lămurim o altă problemă, și nu dintre cele mai ușoare: însuși textul. Nu e vorba de deosebirile ortografice ale colecțiilor și periodicelor, ci de transcrierea dialectală a unora dintre texte. Este ceea ce un indoeuropeanist numea mizeria transcrierii. Notarea particularităților fonetice, lexicale și sintactice, ca să nu mai amintim de cele de ritm, este o necesitate. Timbrul artistic sună autentic atunci când plăsmuirea este zisă în graiul local. Din nenorocire, sistemele de transcriere sunt felurite și nu putem să dăm fiecare baladă cu notațiunile proprii ale filologilor, pentru că, și aici, „gramatici certant”. În situația aceasta, nu este altă călăuză pentru editor decât să-și potrivească opera după funcțiunea ei. Dacă urmărim un scop strict

științific în sens filologic, atunci va trebui să interpretăm toate transcrierile și să adoptăm un sistem unitar. Dar aici rămâne greutatea de a ști dacă felușiții culegători au auzit exact. Iar când textele au fost înregistrate la fonogram, oricât ne-am căsni să-i dăm nuanțele, notațiunea fonetică nu poate să înlocuiască viul grai al versului.

O soluție a transcrierii ar fi cea pe care instinctiv au schițat-o unii culegători și pe care o întâlnești în texte scrise de unii săteni, care redau naiv graiul local cu elementele alfabetului nostru. Aceasta reproduce, însă, o aproximație și are toate dezavantajele compromisului. Este ceva asemănător cu ceea ce Maiorescu numea fonetism în marginile limbii române. În cazul nostru, s-ar putea vorbi de o transcriere fonetică în marginile și în elementele limbii literare. Pentru această părere ar pleda și faptul că textul baladelor nu reprezintă un document indispensabil studiului foneticeii dialectale, pentru care avem astăzi texte, studii și *Atlasul Limbii Române*. Dar o soluție de compromis nu va satisface nici pe filologi, nici pe cercetătorii literari și nici publicul iubitor de literatură română.

Rămân, deci, față în față, două soluții: sau să transpunem unitar textele notate fonetic până acum; sau să le transpunem în fonetica limbei noastre sub forma ei normală, păstrând numai vocabularul și morfologia dialectală, ceea ce ar păstra timbrul local și mai ales particularitățile ritmului și ale rimei. Un corectiv al acestui sistem, pe care-l recomand, este să se dea și unele citate în dialect, ori de câte ori s-ar vedea în ele o valoare expresivă proprie. Ca în multe alte lucruri, spiritul geometric nu poate fi aplicat problemelor de gust. Și atârână de la simțul editorului ca să aleagă în notă. Sunt partizanul acestui sistem, care va avea și avantajul de a împărtăși o sferă mai largă de cititori din izvorul poeziei noastre tradiționale. De altminteri, textele dialectale sunt tipărite și studiosul poate recurge oricând la ele. Dacă la tipărire am avea mijloace suficiente, am adopta un format mare, așa încât fiecare pagină să aibă două coloane: una în graiul dialectal, alta în limba normală.

Muzică

În sfârșit, corpul viu al baladei noastre este nedespărțit de un anumit fel de a zice, un recitativ acompaniat parțial de muzică. Imensa majoritate a materialului notat până acum nu a avut norocul să fie notat și muzical. Cu atât mai mult se cuvine să folosim notațiunile făcute până în prezent, deși e firesc ca unele să fie defectuoase. Din nefericire, cel

mai bun specialist în această materie, colegul nostru D-l C. Brăiloiu, este încă departe de țară¹¹². Vom face apel la colaboratorii săi, rugându-i să ne pună la dispoziție textele baladelor culese de el, pe care să le păstrăm în copie la Academia Română, alături de materialul de folclor literar, adunat de Arhiva de Folclor a Academiei Române, condusă de D-l I. Mușlea. Lucrările necesare pentru aducerea acestor texte și încorporarea lor în depozitul de manuscrise al Academiei sunt în curs.

Toate acestea privesc publicarea unui *Corpus al baladei poporane române* pe baza materialului apărut până acum. Rămâne deschisă problema investigațiilor și culegerilor pe teren, de care ne vom ocupa cu alt prilej.

Supunând acest plan de lucru discuției Comisiunii pentru Folclor a Consiliului Național de Cercetări Științifice, alături, totodată, și următoarele propuneri practice cu privire la colaboratori și onorariile lor pentru primele etape ale lucrării: bibliografia și transcrierea textelor.

Pe calea notată, vom pune temelia aceluși *Corpus* al poeziei poporane, de care cei mai destoinici vorbeau ca de un vis.

(D. Caracostea)

---

¹¹² Etnomuzicologul Constantin Brăiloiu (1893-1958) era, la acea dată, consilier tehnic pe lângă Legația Română din Berna.